

РЕЄСТРАЦІЯ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СФЕРИ СТРАХУВАННЯ

ПЕТРЕНКО Віталій Олександрович - здобувач Донецького юридичного інституту МВС України

УДК 342.951

У статті здійснено комплексне дослідження реєстрації та ліцензування як методів адміністративно-правового забезпечення безпеки сфери страхування в Україні. Обґрунтовано, що страхова діяльність має підвищене соціально-економічне значення, оскільки пов'язана із захистом майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, акумулюванням значних фінансових ресурсів, формуванням страхових резервів та виконанням страховиками довгострокових зобов'язань перед страхувальниками.

Доведено, що реєстрація та ліцензування виконують превентивну функцію у системі забезпечення безпеки страхового ринку, оскільки спрямовані на недопущення до здійснення страхової діяльності фінансово неспроможних, організаційно невідповідних або недобросовісних суб'єктів. Реєстрація забезпечує офіційне визнання суб'єкта учасником фінансового ринку, формування інформаційної бази про його діяльність та можливість здійснення подальшого державного контролю. Ліцензування, своєю чергою, виступає спеціальним адміністративно-правовим режимом допуску до здійснення страхової діяльності, який передбачає перевірку відповідності страховика встановленим законодавством вимогам.

Встановлено, що ефективність реєстраційно-ліцензійних процедур безпосередньо впливає на рівень фінансової безпеки держави, стійкість страхового ринку, захист прав споживачів страхових послуг та довіру населення до страхових інститутів.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, безпека сфери страхування, адміністра-

тивно-правове забезпечення, реєстрація, ліцензування, фінансова безпека, державний нагляд.

Постановка проблеми

Розвиток страхового ринку України відбувається в умовах становлення небанківського фінансового сектору, ускладнення економічних відносин, зростання кількості майнових, підприємницьких, соціальних та інших ризиків, а також необхідності забезпечення належного захисту прав споживачів фінансових послуг. Страхування виконує важливі компенсаційні, стабілізаційні, інвестиційні та соціальні функції, забезпечуючи механізм перерозподілу ризиків між учасниками суспільних відносин [1; 2].

Ефективне функціонування страхового ринку безпосередньо залежить від рівня його правової впорядкованості, фінансової стійкості страховиків, прозорості їх діяльності та здатності держави запобігати появі на ринку недобросовісних або фінансово неспроможних суб'єктів. Саме тому особливого значення набувають адміністративно-правові механізми регулювання доступу до страхової діяльності.

Реєстрація та ліцензування виступають основними інструментами державного впливу, за допомогою яких здійснюється первинний контроль за учасниками страхового ринку. На етапі проходження відповідних процедур держава отримує можливість оцінити правовий статус страховика, наявність необхідних організаційних передумов для здійснення страхової діяльності, відпо-

відність заявника вимогам законодавства, а також його здатність виконувати майбутні страхові зобов'язання.

Разом із тим реєстрація та ліцензування у сфері страхування не можуть розглядатися лише як формальні юридичні процедури. Їх зміст має превентивний характер, оскільки вони спрямовані на забезпечення безпеки страхового ринку, захист прав страхувальників і підтримання належного рівня фінансової дисципліни серед учасників небанківського фінансового сектору.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми

Проблематика адміністративно-правового регулювання діяльності фінансових установ, забезпечення фінансової безпеки, державного нагляду за страховим ринком, а також реєстраційних і ліцензійних процедур досліджується у працях Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, О. В. Дьяченка, Е. О. Дмитренка, О. Є. Картамишевої, К. К. Карпенка, О. В. Кашперського, О. І. Ледвія, І. Д. Пастуха, О. В. Тахтая, О. В. Тихоновой, В. В. Чернея, Т. В. Яворської та інших науковців.

Окремі аспекти ліцензування господарської діяльності, адміністративних процедур, державного контролю, регулювання небанківських фінансових установ та функціонування страхового ринку висвітлюються представниками науки адміністративного, фінансового та господарського права [3–6].

Водночас питання реєстрації та ліцензування саме як методів адміністративно-правового забезпечення безпеки сфери страхування потребує подальшого наукового опрацювання. Особливої уваги потребує визначення їх місця у системі державного регулювання страхового ринку, функціонального призначення, превентивної ролі та значення для забезпечення фінансової безпеки держави.

Мета статті

Метою статті є дослідження правової природи реєстрації та ліцензування як методів адміністративно-правового забезпе-

чення безпеки сфери страхування, визначення їх функцій, особливостей реалізації та значення для підтримання стабільності страхового ринку України.

Виклад основного матеріалу

Страховий ринок є одним із важливих сегментів фінансової системи держави, який виконує компенсаційну, соціальну, стабілізаційну та інвестиційну функції. Його призначення полягає у забезпеченні захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб шляхом перерозподілу ризиків та формування спеціальних грошових фондів, за рахунок яких здійснюються страхові виплати [1; 2].

Специфіка страхової діяльності зумовлює необхідність її спеціального адміністративно-правового регулювання. На відміну від багатьох інших видів господарської діяльності, страхування пов'язане з прийняттям ризиків третіх осіб, акумулюванням страхових платежів, формуванням страхових резервів і виконанням майбутніх фінансових зобов'язань. Неналежне виконання таких зобов'язань може призвести до порушення прав значної кількості страхувальників, застрахованих осіб і вигодонабувачів.

У цьому контексті реєстрація та ліцензування виступають важливими методами адміністративно-правового забезпечення безпеки сфери страхування. Вони дозволяють державі встановити контрольований порядок допуску суб'єктів до страхового ринку, забезпечити їх відповідність вимогам законодавства, створити належну інформаційну базу для подальшого нагляду та запобігти діяльності суб'єктів, які не мають достатніх правових, організаційних або фінансових передумов для здійснення страхової діяльності [3; 4].

У системі адміністративно-правового регулювання реєстрація та ліцензування є взаємопов'язаними, але не тотожними методами державного впливу. Реєстрація забезпечує офіційне визнання суб'єкта як учасника відповідних правовідносин, тоді як ліцензування надає спеціальний дозвіл на провадження певного виду діяльності. У сфері страхування така відмінність має принципове значення, оскільки державна

реєстрація юридичної особи сама по собі не дає права на здійснення страхової діяльності.

Реєстрація у сфері страхування виконує декілька функцій. По-перше, вона забезпечує офіційне включення суб'єкта до системи правового обліку. По-друге, створює інформаційну основу для здійснення державного контролю. По-третє, забезпечує відкритість відомостей про учасників страхового ринку для держави, інших суб'єктів господарювання та споживачів страхових послуг. По-четверте, сприяє прозорості страхового сектору та формуванню довіри до його учасників [5].

Важливість реєстрації як методу адміністративно-правового забезпечення безпеки страхового ринку полягає у створенні системи офіційного обліку учасників страхових правовідносин. Реєстраційна діяльність дозволяє державі формувати достовірну інформаційну базу про страховиків, їх відокремлені підрозділи, страхових посередників та інших учасників ринку. Завдяки веденню відповідних реєстрів забезпечується прозорість страхового сектору, доступність інформації для споживачів страхових послуг та можливість оперативного здійснення контрольних функцій уповноваженими органами [6].

Водночас реєстрація не замінює ліцензування. Якщо реєстрація має переважно обліково-інформаційне значення, то ліцензування виконує дозвільну, контрольну та превентивну функції. У сфері страхування ліцензування є центральним елементом адміністративно-правового механізму забезпечення безпеки страхового ринку, оскільки саме воно визначає можливість суб'єкта фактично здійснювати страхову діяльність.

Ліцензування страхової діяльності слід розглядати як спеціальний адміністративно-правовий режим допуску до страхового ринку, що полягає у перевірці відповідності заявника встановленим законом вимогам та наданні йому права здійснювати страхову діяльність за визначеними видами страхування. Його сутність полягає не лише у видачі відповідного документа, а й у попередній оцінці правової, організаційної та фінансо-

вої спроможності суб'єкта бути професійним учасником страхового ринку [8].

Ліцензування виконує низку важливих функцій. Дозвільна функція полягає у наданні суб'єкту права на здійснення страхової діяльності. Контрольна функція проявляється у перевірці відповідності заявника встановленим вимогам. Превентивна функція спрямована на недопущення до ринку осіб, які не здатні забезпечити належний рівень виконання страхових зобов'язань. Охоронна функція полягає у захисті прав страхувальників та інтересів держави у сфері фінансової безпеки [11].

Необхідність ліцензування страхової діяльності пояснюється тим, що страховик приймає на себе ризики інших осіб і зобов'язується здійснити страхову виплату у майбутньому. Тому держава повинна перевірити, чи має такий суб'єкт необхідні організаційні, кадрові, фінансові та правові передумови для виконання своїх зобов'язань. В іншому випадку страхова діяльність може перетворитися на джерело загроз для прав споживачів страхових послуг і стабільності фінансового ринку.

Значне місце у процедурі ліцензування займає перевірка установчих документів страховика, його організаційно-правової форми, розміру статутного капіталу, внутрішніх правил страхування, економічного обґрунтування діяльності, наявності кваліфікованого персоналу та інших умов, необхідних для здійснення страхової діяльності. Такі вимоги мають не формальний, а безпековий характер, оскільки спрямовані на забезпечення реальної здатності страховика виконувати прийняті на себе зобов'язання [4; 7].

Особливе значення має перевірка правил страхування, які визначають умови надання страхових послуг, порядок укладення договорів, права та обов'язки сторін, підстави для здійснення страхових виплат і випадки відмови у виплаті страхового відшкодування. Нечіткість або суперечливість таких правил може створювати передумови для порушення прав страхувальників, тому їх аналіз під час ліцензування має важливе значення для забезпечення безпеки страхового ринку.

Ліцензування також пов'язане з контролем за фінансовою спроможністю страхувика. Страхова компанія повинна мати достатній рівень власного капіталу, належну структуру активів та можливість формувати страхові резерви відповідно до вимог законодавства. Саме фінансова неспроможність страховиків є однією з основних загроз для страхового ринку, оскільки призводить до невиконання зобов'язань перед страхувальниками та підриває довіру до страхових інститутів [9; 10].

Реєстрація та ліцензування тісно пов'язані із забезпеченням фінансової безпеки держави. Фінансова безпека охоплює стан захищеності фінансової системи від загроз, за якого забезпечується її стабільність, ефективність та здатність виконувати покладені на неї функції [9]. Страховий ринок як елемент небанківського фінансового сектору впливає на фінансову безпеку через акумулювання коштів, перерозподіл ризиків, інвестування страхових резервів і захист майнових інтересів населення та суб'єктів господарювання.

У разі допуску на страховий ринок неналежащо підготовлених або недобросовісних суб'єктів виникають ризики невиконання страхових зобов'язань, порушення прав споживачів, поширення страхового шахрайства, використання страхових операцій у незаконних фінансових схемах та дестабілізації небанківського фінансового сектору. Саме тому реєстраційно-ліцензійні процедури мають розглядатися як елемент забезпечення не лише галузевої, а й загальної фінансової безпеки держави [10].

Важливою особливістю ліцензування є його зв'язок із подальшим державним контролем. Отримання ліцензії не припиняє адміністративно-правового впливу на страхувика. Навпаки, воно відкриває наступний етап взаємодії між страхувиком і державою, що включає подання звітності, перевірки, контроль за дотриманням ліцензійних умов, аналіз платоспроможності, нагляд за формуванням страхових резервів та застосування заходів впливу у разі порушення законодавства [12].

До заходів адміністративного впливу у сфері ліцензування можуть належати

письмові приписи про усунення порушень, штрафні санкції, тимчасове зупинення дії ліцензії, анулювання ліцензії, виключення з відповідних реєстрів та інші заходи, передбачені законодавством. Їх застосування має не лише каральне, а й превентивне значення, оскільки спрямоване на відновлення законності та запобігання подальшим порушенням [3; 8].

Реєстрація та ліцензування також мають важливе значення для захисту прав споживачів страхових послуг. Для страхувальника наявність страховика у відповідному реєстрі та наявність чинної ліцензії є первинними ознаками легальності його діяльності. Водночас споживач не завжди має можливість самостійно оцінити фінансовий стан страхувика, якість його активів або достатність страхових резервів. Тому держава через реєстраційно-ліцензійні процедури виконує функцію попереднього захисту споживача.

У цьому аспекті реєстрація та ліцензування мають не лише адміністративно-правове, а й соціальне значення. Вони сприяють формуванню довіри до страхового ринку, підвищенню правової визначеності страхових відносин, запобіганням недобросовісній конкуренції та забезпеченню стабільності фінансового сектору. Без належного функціонування цих процедур страхова діяльність може втратити ознаки професійності, прозорості та фінансової надійності.

Окремої уваги потребує питання співвідношення реєстрації та ліцензування з іншими методами адміністративно-правового забезпечення безпеки сфери страхування. До таких методів належать державний нагляд, контроль, застосування адміністративних санкцій, встановлення обов'язкових нормативів, перевірка звітності, моніторинг фінансового стану страховиків та захист прав споживачів. Реєстрація і ліцензування є початковими елементами цієї системи, оскільки саме вони визначають можливість суб'єкта увійти на страховий ринок.

З огляду на це реєстрацію та ліцензування у сфері страхування доцільно розглядати як взаємопов'язані адміністративно-правові методи, які забезпечують контрольований допуск суб'єктів до здійснення страхової діяльності, створюють інформаційну основу

для державного нагляду, сприяють запобіганню фінансовим ризикам і виступають важливими засобами захисту прав страхувальників.

Таким чином, реєстрація та ліцензування у сфері страхування є не лише юридичними процедурами допуску до ринку, а комплексними адміністративно-правовими інструментами забезпечення безпеки страхового сектору. Вони створюють необхідні передумови для стабільного функціонування страхового ринку, захисту прав споживачів страхових послуг, підтримання фінансової стійкості страховиків та зміцнення фінансової безпеки держави загалом.

Висновки

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що реєстрація та ліцензування є ключовими методами адміністративно-правового забезпечення безпеки сфери страхування. Їх призначення полягає не лише у формальному допуску суб'єктів до здійснення страхової діяльності, а насамперед у забезпеченні попереднього державного контролю за правовою, організаційною та фінансовою спроможністю страховиків.

Реєстрація забезпечує офіційне визнання суб'єкта учасником страхового ринку, формування інформаційної бази про його діяльність, прозорість страхового сектору та можливість здійснення подальшого державного контролю. Ліцензування виступає спеціальним дозвільним режимом, який передбачає перевірку відповідності страховика встановленим законодавством вимогам і надання йому права на провадження страхової діяльності.

Доведено, що реєстрація та ліцензування виконують дозвільну, контрольну, превентивну, інформаційну та охоронну функції. Їх ефективна реалізація сприяє недопущенню на страховий ринок фінансово неспроможних або недобросовісних суб'єктів, забезпеченню платоспроможності страховиків, захисту прав страхувальників і підтриманню довіри до страхових інститутів.

Обґрунтовано, що реєстраційно-ліцензійні процедури є важливою складовою фінансової безпеки держави, оскільки страховий ринок пов'язаний з акумулюванням

значних фінансових ресурсів, формуванням страхових резервів і виконанням довгострокових зобов'язань перед фізичними та юридичними особами.

Подальше вдосконалення реєстрації та ліцензування у сфері страхування має здійснюватися шляхом підвищення прозорості відповідних процедур, удосконалення контролю за дотриманням ліцензійних умов, посилення вимог до фінансової стійкості страховиків, покращення інформаційного забезпечення споживачів страхових послуг та підвищення ефективності державного нагляду за страховим ринком.

Література

1. Яворська Т. В. Страхові послуги : навч. посіб. Львів, 2008. 250 с.
2. Гетманець О. П., Шуміло О. М., Колеснік Т. З. Правове регулювання страхової діяльності : навч. посіб. Київ : Хай-Тек Прес, 2014. 400 с.
3. Пастух І. Д. Організаційно-правові засади ліцензування господарської діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 19 с.
4. Кашперський О. В. Поняття та юридичний зміст ліцензування в Україні. *Європейські перспективи*. 2010. № 1. С. 73–77.
5. Картамішева О. Є. Адміністративно-правове регулювання діяльності небанківських фінансових установ в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2012. 195 с.
6. Андрущенко Л. В. Державно-правове регулювання страхування у сфері зовнішньоекономічної діяльності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2008. 181 с.
7. Тахтай О. В. Становлення та розвиток механізму державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (12). С. 273–282.
8. Адміністративне право України : підруч. / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дяченко та ін. Київ, 2005. 544 с.
9. Дмитренко Е. О. Загальнотеоретичні питання механізму правового забезпечення фінансової безпеки держави. *Бюлетень*

Міністерства юстиції України. 2012. № 3. С. 62–65.

10. Тихонова О. В. Фінансова безпека України: кримінально-правові та кримінологічні основи : монографія. Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2015. 484 с.

11. Черней В. В. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні : монографія. Київ, 2014. 456 с.

12. Барахтян Н. В. Ліцензування господарської діяльності як засіб державного регулювання. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 76–79.

REGISTRATION AND LICENSING AS A METHODS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL SECURITY IN THE INSURANCE SPHERE

The article presents a comprehensive study of registration and licensing as methods of administrative and legal security of the insurance sector in Ukraine. It is substantiated that insurance activity has increased socio-economic importance, as it is associated with the protection of property interests of individuals and legal entities, the accumulation of significant

financial resources, the formation of insurance reserves and the fulfillment by insurers of long-term obligations to policyholders.

It is proven that registration and licensing perform a preventive function in the system of ensuring the security of the insurance market, as they are aimed at preventing financially insolvent, organizationally unprepared or unscrupulous entities from engaging in insurance activities. Registration ensures the official recognition of the entity as a participant in the financial market, the formation of an information base about its activities and the possibility of further state control. Licensing, in turn, acts as a special administrative and legal regime of admission to insurance activities, which provides for verification of the insurer's compliance with the requirements established by law.

It has been established that the effectiveness of registration and licensing procedures directly affects the level of financial security of the state, the stability of the insurance market, the protection of the rights of consumers of insurance services and the public's trust in insurance institutions.

Keywords: insurance, insurance market, security of the insurance sector, administrative and legal support, registration, licensing, financial security, state supervision.